

5. За якими ознаками можна зіставляти омоніми й омографи різних мов? У чому виявляється своєрідність мов стосовно цих явищ?

6. Що таке безеквівалентна лексика? Які групи безеквівалентної лексики можна виділити? Чим зумовлена наявність безеквівалентної лексики?

7. У чому виявляється своєрідність мов щодо емоційної лексики?

8. Що дає дослідникові зіставне вивчення внутрішньої форми слів-еквівалентів? Як пов'язана внутрішня форма слів із мовною картиною світу? Чи існує пряма кореляція між внутрішньою формою слова і світобаченням носіїв мови? Аргументуйте свою відповідь, посилаючись на мовні факти.

Література

- Korunets I. V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian Languages. — Вінниця, 2003. — С. 118—146.
- Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков. — М., 1989. — С. 217—224, 238—245, 248—254.
- Гак В. Г. Сопоставительная лексикология. — М., 1977.
- Швачко К. К. Введение в сравнительную типологию английского, русского и украинского языков. — К., 1977. — С. 39—78.
- Бондарко А. В. Интерпретационный компонент языковых значений и понятие эквивалентности в сопоставительной лингвистике // Zeitschrift für Slavistik. — 1990. — Bd. 35. — № 4. — С. 482—487.
- Бублейник Л. В. Проблемы контрастивной лексикологии: украинский и русский языки. — Луцк, 1996.
- Гайсина Р. М. Сопоставительное описание лексических полей (на материале разносистемных языков). — Уфа, 1990.
- Гудавичюс А. Сопоставительная семасиология литовского и русского языков. — Вильнюс, 1985.
- Которова Е. Межъязыковая эквивалентность в лексической семантике. — Frankfurt am Mein, 1998.
- Кочерган М. П. Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження // Мовознавство. — 1996. — № 2—3. — С. 3—12.
- Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. — К., 2004.
- Опельбаум С. В. Деякі проблеми контрастивного вивчення лексики далекоспоріднених мов // Нариси з контрастивної лінгвістики. — К., 1979. — С. 53—58.
- Паламарчук Л. С., Андерш Й. Ф., Стоянов І. А. Зіставне дослідження лексико-семантичних відношень у слов'янських мовах // IX Міжнародний з'їзд славистів. Слов'янське мовознавство. Доповіді. — К., 1983. — С. 160—184.
- Сопоставительные исследования русского и украинского языков: Лексика и фразеология. — К., 1991. — С. 207—287.
- Супрун А. Е. Принципы сопоставительного изучения лексики // Методы сопоставительного изучения языков. — М., 1988. — С. 26—31.
- Филипец Й. О конфронтации частных семантических систем в словарном составе двух разных языков // Языкознание в Чехословакии. — М., 1978. — С. 362—372.

4.2. Фразеологія

Типи міжмовних співвідношень фразеологізмів

Фразеологічний склад є специфічною для кожної мови національно маркованою частиною лексикону. Постійно поповнюючись новими одиницями, фразеологічний склад відображає культурно-історичний досвід народу, а також особливості історичних законів розвитку мови. З огляду на значення фразеологізмів, розрізняють такі типи міжмовних співвідношень:

1) повна еквівалентність (фразеологізм однієї мови має ідентичний відповідник в іншій мові, тобто фразеологізми-відповідники за значенням, структурно-граматичною будовою, образною основою, функціонально-стилістичною та експресивно-емоційною конотацією повністю збігаються). Наприклад, укр. *золоті руки* — рос. *золотые руки*; укр. *клювати носом* — рос. *клевать носом* — біл. *кляваць носам*; укр. *попасти пальцем у небо* — рос. *попасть пальцем в небо*; укр. *загрибати жар чужими руками* — рос. *загрэбать жар чужими руками*; укр. *як гриби після дощу* — рос. *как грибы после дождя* — біл. *як грыбы пасля дожджу* — польськ. *jak grzyby po deszczu* — болг. *като гъби след дъжд*; укр. *рання пташка* — польськ. *ranny ptaszek* — болг. *рано пиле*; укр. *вішати собак* — рос. *вешать собак* — польськ. *wieszac psy*; укр. *пролити кров* — англ. *to shed blood*; укр. *лизати патинки* — англ. *to lick shoes*. Р. П. Зорівчак та кі співвідносні фраземи вслід за Т. П. Кшешовським [Krzeszowski 1971: 38] називає фразеологічними конгруентами [Зорівчак 1979: 62];

2) неповна еквівалентність. Тут можна виділити такі підгрупи:

а) фразеологізми з однаковим значенням, але з різною образною основою (мотивацією): укр. *пускати цапа в капуста* — рос. *пускать козла в огород*; рос. *у черта на куличках* — укр. *де чорти навкулачки б'ються*; укр. *ні сіло ні (в)пало* — рос. *с бухты-баряхты*; укр. *завертай голоблі* — рос. *от ворот поворот*; укр. *піймавши облизня (облизавши макогона)* — рос. *несолоно хлебавши*; укр. *коли рак свисне* — рос. *после дождика в четверг* — англ. *when pigs fly* «коли свині літатимуть», *when the moon turns green cheese* «коли місяць стане зе-

леним сиром», франц. *attendez-moi sous l'orme* «почекайте мене під в'язом», нім. *wenn die Hunde mit dem Schwanz bellen* «коли собаки почнуть гавкати хвостами», ісп. *cuando la rana crie (tenga) pelo* «коли в жаби виросте волосся», кр.тат. *деве минареге чыкзкзанда* «коли верблюд вилізе на мінарет», кит. *tie shu kai hua* «коли пониклий саговник зацвіте»; укр. *у сорочці родитися*, англ. *to be born with a silver spoon in one's mouth* «народитися зі срібною ложкою в роті», нім. *Schwein haben* «мати свиню»;

б) фразеологізми, однакові за денотативно-сигніфікативним значенням, але різні за емоційно-оцінним компонентом: рос. *подруга жизни* «дружина» — білор. *падруга жызни* «дружина + відтінок жартівливості».

Подібні фразеологізми, навіть однакові за структурою і лексичним наповненням, можуть мати в різних мовах неоднакове значення: рос. *показывать зубы* «виявляти до когось ворожість» — білор. *паказваць зубы* «сміятися»; рос. *пускать слезу* «трохи поплакати» — білор. *пускаць слязу* «плакати навмисне, удавати, ніби плаче»; укр. *дати маху* «помилитися» — білор. *даць маху* «кинутися тікати»; франц. *lâcher du lest* «пожертвувати чим-небудь (заради порятунку)» — укр. *скинути баласт* «позбутися зайвого»; укр. *обвести навколо пальця* «обдурити, перехитрити кого-небудь» — словацьк. *omotat' si niekoho okolo prsta* «підкорити когось»; укр. *дивитися крізь пальці* «навмисне не помічати когось» — словацьк. *pozerat' na niekoho cer prsty* «дивитися зверху на когось, щось»;

3) безеквівалентні (в одній мові є фразеологізм, в іншій — фразеологізму з таким значенням немає): укр. *як з клоччя батіг* — рос. *никудышний*; укр. *тумою туманіти* — рос. *торчатъ*; укр. *пускати ману* — рос. *дурачить*; рос. *взятки гладки* — укр. *нічого не візьмеш*.

За умови безеквівалентності можливі два типи співвідношень:

1) співвідношення фраземи в одній мові і слова в іншій. За такої еквівалентності зворот нерідко вирізняється образністю. Однак у багатьох випадках еквівалент-слово має достатньо високий рівень внутрішньої експресії, яка компенсує відсутність фразеологічного словосполучення того самого значення. Наприклад, російській фраземі *забубенная голова* «безшабашна, відчайдушна людина» відповідає декілька українських

слів із виразною внутрішньою формою — *шибайголова, зайдиголова, урвиголова, пробийголова*. Пор. ще: рос. *гусь лапчатый* і укр. *хитродум*; укр. *набратися сорому* і рос. *осрамиться*;

2) співвідношення фраземи в одній мові і вільного сполучення в іншій. Наприклад: рос. *дело табак* — укр. *кепська справа*; рос. *с бору по сосенке* — укр. *звідусіль потрошки*.

Отже, повна міжмовна еквівалентність фразеологізмів є непоширеним явищем, при цьому чим віддаленіші мови, тим менше в них ідентичних фразеологічних відповідників.

Національна специфіка фразеологізмів

Національна специфіка фразеології може виявлятися: у значенні фразеологізмів; в їхній структурі (граматичних моделях); у їхньому лексичному складі; в особливостях їх уживання (варіювання); у семантичних зв'язках у фразеологічних системах. За цими параметрами і зіставляють фразеологію.

Фразеологічні одиниці будуються за тими ж моделями, що й вільні словосполучення. Оскільки в кожній мові є специфічні структурні типи словосполучень, то вони є й серед фразеологізмів. Так, наприклад, в англійській мові можна виділити такі типи фразеологічних сполучень, як $V_{inf} + N$, $N + N$, N of N , N 's + N , N for N тощо. Тип $N + N$ представлений 64 моделями, із яких 22 моделі утворюють групу найпоширеніших, які покривають більше 80% типу $N + N$: $N_{obj} + N_{obj}^a$, $N_{mult} + N_{obj}$, $N_{pers} + N_{abstr}$, $N_{place} + N_{obj}$, $N_{col} + N_{pers}$, $N_{col} + N_{obj}$, $N_{pers} + N_{pers}$, $N_{mat} + N_{obj}$, $N_{obj} + N_{abstr}$, $N_{abstr} + N_{col}$, $N_{abstr} + N_{abstr}$, $N_{abstr} + N_{pers}$, $N_{unit} + N_{obj}$, $N_{mult} + N_{obj}$, $N_{place} + N_{pers}$, $N_{pers} + N_{obj}$, $N_{mult} + N_{col}$, $N_{mult} + N_{abstr}$, $N_{mult} + N_{pers}$, $N_{pers} + N_{col}$ ² [Шанин 1974]. Міжмовне зіставлення моделей дає можливість виявити наявність/відсутність певних моделей

² Символи розшифровуються так: N_{pers} — назви осіб, N_{col} — збірні обчислювані іменники, N_{mult} — збірні необчислювані іменники, N_{unit} — назви одиниць виміру, N_{obj} — назви предметів і подій, N_{mat} — назви речовин і матеріалів, N_{abstr} — абстрактні іменники, N_{place} — топоніми.

у кожній із мов, а також визначити їх продуктивність. Зіставляючи моделі, слід звернути увагу на порядок слів у фраземах, тобто на те, у препозиції чи в постпозиції знаходиться залежний компонент.

Специфіка лексичного складу може виявлятися:

1) у вживанні безеквівалентних слів і слів із національно-культурним семантичним компонентом. Наприклад, рос. фразема *лаптем ци хлебать* «про некультурну, неотесану людину» включає національно-орієнтовані лексеми *лапти, ци*, які не мають прямих аналогів в інших мовах. Сюди ж належать укр. *на рушник стати* «одружитися», *гарбуза дати* «відмовити тому, хто сватається», *справляти колодія* «своєчасно не одружитися»; рос. *бесструнная балалайка* «пустомел», *коломенская верста* «людина дуже високого зросту», *проще пареной репы* «дуже легко» (парена ріпа до появи картоплі була основним продуктом харчування в Росії), *во всю ивановскую* «голосно» (на Іванівській площі в Москві голосно оголошували царські накази), *шиворот навыворот* «не так, як треба» (бояр, що попали в опалу, саджали задом наперед на коня у вивернутій навиворіт сорочці).

Специфічні для кожної мови фраземи характеризуються наявністю в них слів на означення предметів традиційного національного побуту (укр. *макітра, глек, писанка, ковінька, рушник, рядно, вареник*; рос. *башмак, лыко, ци, лапоть, блины*): укр. *голова як макітра* «про дуже розумну людину», *розбити глек* «посваритися», *як дурень з писанкою* «приділяти багато уваги чомусь незначному»; рос. *под башмаком* «бути в повній залежності від когось», *не всякое лыко в строку* «не кожна помилка ставиться в докір», *лаптем ци хлебать* «жити в злиднях, бути відсталим, некультурним», *печь как блины* «створювати щось швидко і в великій кількості»;

2) у використанні національних власних назв. Переважно зі специфічним національним забарвленням використовуються у складі фразем імена людей і клички тварин: укр. *за царя Панька* «дуже давно», *мов Кузьма з маку* «недоречно, неадекватно або невчасно що-небудь сказати», *товктися як Марко по пеклу* «невпинно, не перестаючи», *як Пилип з конопель* «невчасно або недоречно сказати що-небудь», *позичати у Сірка очі* «втратити почуття сорому, власної гідності»; рос. *по Сеньке шапка, по Иванушке рубашка* «хто-небудь того і вартий»;

3) у використанні певних слів у співвідносних компаративних фразеологізмах. Компаративні фразеологізми завжди є специфічно національними. Пор.: укр. *голодний як вовк (собака)* — нім. *hungrig wie ein Bär* «голодний як ведмідь», *hungrig wie sieben Wölfe* «голодний як сім вовків», *hungrig wie zehn Löwen* «голодний як десять левів»; укр. *п'є як швець (чоботар)* — нім. *trinken (saufen) wie ein Bürstenbinder* «п'є як щіткар», звідки *besoffen wie ein Besenstiel* «п'яний як держак від щітки», *saufen wie ein Domherr* «п'яний як священник». Пор. ще: рос. *(свеж)* *как огурчик* — чеськ. *jako jabličko*; *je jako hruška v širem pole* «як груша в чистому полі», *děvče jako lusk* «дівчина як стручок», укр. *здоровий як бик (бугай)* — чеськ. *je zdravý jako řepa* «здоровий як буряк»; укр. *червоний як рак* — рос. *красный как клюква* — англ. *as red as Rotherham College* «червоний як Ротергемський коледж» — нім. *rot wie Zunder* «червоний як трут» (див. про це: [Dobrovól'skij 1999: 41—58]). Специфічно національними є також фразеологізми, побудовані на повторях, співзвуччях (рими): укр. *лицем лити, ходуном ходити*, рос. *ревмя реветь, сидмя сидеть, лежмя лежать*; укр. *ні роду ні приплоду, не тепер, так в четвер; на Миколи та й ніколи, обоє рябоє*; рос. *ни складу ни ладу, ни ответа ни привета, детишки на молочишко*;

4) у частотності слів-відповідників у фразеологізмах. Так, в українській фразеології поширені фразеологізми зі словом *мак*: *в голові мак цвіте* «хто-небудь недосвідчений, нерозумний», *сісти маком* «потрапити в безвихідне, скрутне становище», *як козак з маку, мов Кузьма з маку, вскочити в мак* — усі вживаються в значенні «неадекватно, не так, як треба, сказати або зробити що-небудь», *втерти маку* «суворо покарати, добре провчити», *як за гріш маку* «дуже багато», *хоч мак сій* «дуже тихо», *як мак на четверо (бідний)* «дуже бідний», *стерти на мак* «розтрити, розбити вщент»; *як маку* «дуже багато», *не з маком* «кому-небудь дуже погано», *дістати фігу з маком* «нічого не одержати», *з маком і таким бути* «по-різному; і краще, і гірше», *з медом та маком (промовити)* «облесливо, нещиро», *як після маку (спати)* «міцно, дуже добре». У французькій мові найпоширенішими є фразеологізми з назвами кольору і частин тіла, часто використовується числів-

ник *quarte* «чотири» (в українській мові *три, сім і десять*). Фразеологізмів зі словом із значенням «вода» (*вода, water, agua*) в англійській мові 37, в українській 65, в іспанській аж 105. В іспанській і англійській мовах широко представлені фразеологічні одиниці, пов'язані з морською тематикою. Нерівномірність розподілу фразем за лексико-тематичними групами пояснюється екстралінгвальними чинниками;

5) слова, ідентичні за основним значенням, можуть мати різний семантичний обсяг і вступати у фразеологічні одиниці різними значеннями. Так, скажімо, франц. *eau* «вода» має ще значення «рідина людського організму», тому вживаються у виразах *être tout en eau* «бути в милі (поті)», *cela fait venir l'eau à la bouche* «від цього слинка тече».

Фразеологія, на відміну від лексики, характеризується великою варіативністю. Ця варіативність може бути фонетичною (рос. *ноль/нуль без палочки*), словотвірні (*животы/животики надорвать*), лексичні (*налететь/вцепиться коршуном*), синтаксичні (*наговорить три короба — наговорит с три короба*). Якщо при заміні компонента семантика фразеологізму не змінюється (наприклад, *to put one's nose i to poke one's nose* «з'явитися; показати носа десь»; *small fry i small beer* «дрібнота; дрібні, незначні люди»), то це варіанти фразеологічних одиниць, а якщо спостерігається семантична диференціація (*to give the bird* «дати відставку королю/любовнику» і *to give sack* «звільнити»), то це вже синонімія [Копыленко, Попова 1978: 33]. Варіативність — одна з найхарактерніших особливостей фразеології і важлива умова творення фразеологізмів. Зіставно-типологічне вивчення фразеологічних систем двох мов спирається на характеристику не стільки окремих фразем та їх компонентів, скільки узагальнених фразосхем, семантичних моделей, які відображають процеси фразотворення. У межах семантико-структурної моделі виділяється інваріант і його модифікації, які відзначаються передусім конкретним лексичним наповненням, а також семантико-структурним, діалектним, функціонально-стилістичним та іншим варіюванням. Співвідношення між інваріантом і варіантом можуть по-різному виявлятися в кожній із мов. Пор. численні українські й російські фразеологізми з компонентом *чорт/чёрт*: укр. *чорт (дідько, біс, лихий, киндзя, моро-*

ка, лиха година, тряся, враг, кат, грець та ін.); рос. *чёрт (бес, леший, лукавый, дьявол, шут, нелегкая, нечистый дух, нечистая сила)*. Відповідно до цього визначаються парадигми можливих змін фраземи в зіставному аспекті. Отже, відносна стійкість складу фраземи не виключає можливості його варіювання, при цьому допускається формальна і слівна варіативність [Мокиєнко 1989: 9—48]. Особливо частотні звороти з варіативністю дієслова (укр. *поринати (пірнати, заглиблюватися) з головою* — рос. *погружаются (окунаются, уходит) с головой*; укр. *берегти (пилнувати) як зіницю ока* — рос. *беречь (хранить) как зеницу ока*) і неясні (незрозумілі) компоненти фразеологізмів (див. укр. *за морем телушка полушка (милушка, колушка, ловушка, цілушка, по вушка)*).

Часто трапляються випадки, коли в одній мові фразеологізм має варіанти, а в іншій не має. Пор. укр. *біла (панська) кість* «люди знатного, дворянського походження» — рос. *белая кость*; рос. *для большой ваги* (уццей) *важности* — укр. *для більшої ваги*; укр. *скалити (шкірити, продавати, сушити) зуби* — рос. *скалить зубы*. Тенденція до варіювання в українській мові більша й різноманітніша, ніж у російській. Оскільки набір лексичних варіантів суворо окреслений, то можна встановити в зіставному плані типи варіантних компонентів, їх регулярність і продуктивність, співвідношення між ними тощо.

Різняться фразеологізми різних мов системними зв'язками, тобто особливостями полісемії, синонімії, антонімії, гіперо-гіпонімії. Навіть у близьких мовах ідентичні фразеологізми за формою можуть перебувати в різних співвідношеннях щодо їх багатозначності. Так, порівнюючи паралельні фразеологізми української і словацької мов, М. В. Чижмарова виявила такі особливості:

а) полісемічній фраземі української мови відповідає моносемічна фразема словацької мови. Укр. *молоти язиком* має три значення: 1) багато, довго говорити; 2) вести несерйозні, беззмістовні розмови; 3) говорити швидко. Паралельна словацька фразема *mliet' jazykom* має лише одне значення, яке відповідає першому значенню української фраземи;

б) моносемічній українській фраземі відповідає словацька полісемічна фразема. Укр. *кривити уста* «ставитися до кого-, чого-небудь зневажливо, зверхньо, з презирством» — словацьк. *kriverit' ústa*, крім наведеного

значення української фраземи, має ще значення «хотіти плакати»;

в) полісемічна фразема української мови має полісемічний відповідник у словацькій мові, але не всі значення збігаються. Укр. *впасти в око* має чотири значення: 1) «звернути на когось, щось увагу»; 2) «стати особливо помітним»; 3) «сподобатися кому-небудь»; 4) «побачити, помітити щось». Паралельна словацька фразема *padnúť niekomu do oka* має лише два значення, які збігаються з першим і третім значеннями української фраземи [Чижмарова 2001: 210].

Національно-мовна специфіка фразеології виразно виявляється в синонімічних зв'язках фразем. Мови можуть різнитися як за багатством синонімічних рядів, так і за відношенням фразем усередині синонімічних рядів за додатковими диференційними ознаками — семантичними, оцінними, стилістичними. У синонімічних рядах одні фраземи двох мов можуть зближуватися, навіть цілком накладатися одна на одну, інші можуть не мати прямих аналогів у другій мові, відрізнятися семантично й стилістично. Пор. укр. *обоє рябоє* (розм.), *одним мотузком зв'язані, однією міркою міряні, один одного варт, який їхав, таку й стрів (здибав), зустрівся Яким з таким* (розм.), *одного поля ягода* (розм.) і рос. *два сапога пара* (розм.), *одного поля ягода* (розм.), *одним миром мазані, одним лыком шити* (прост.), *на одну колоду, на один покрій* (розм.), *из одного теста, на одну статъ, под одну масть (шерсть)* (прост.), *пятак пара* (заст., прост.), *одного сукна епанча* (заст., розм.). У цих двох різномовних синонімічних рядах деякі із співвідносних фразем суттєво розходяться за внутрішньою формою й стилістичними конотаціями. Пор. ще українські й російські фразеологізми зі значенням «те, що позбавлене здорового глузду; нісенітниця»: *сон рябої кобили, три мішки (сім мішків) гречаної вовни, на вербі гурші (а на осиці кислиці); бред сивой кобылы, турусы на колёсах, сапоги всмятку, андроны едут, чёрт в ступе*. За збігу внутрішньої форми першого члена інші співвідносні фраземи, зближуючись за значенням, різняться за метафоричною основою, хоч усі вони побудовані на алогізмі.

Синонімією фразем зумовлюється специфіка антонімічних рядів у кожній із зіставляваних мов. Що багатші синонімічні ряди, то більше фразем вступають в антонімічні опозиції. Крім цього, специфіка фразеологічної антонімії може виявлятися в інших особливостях. Так, у

співвідносних українських протичленах на відміну від російських є більше національно-специфічних рис. Зіставлення антонімічних рядів фразем в українській і російській мовах виявило й спільні тенденції, зокрема переважання фразем, які позначають негативну ознаку, щодо фразем, які позначають позитивну ознаку.

Наведений матеріал показує, що достовірну картину про специфіку фразеології порівнюваних мов можна отримати за умови зіставлення не окремих фразем, а фразеологічних систем мов. Спочатку необхідно проаналізувати системні (парадигматичні) відношення у фразеології кожної окремої мови, а відтак зіставляти (накладати одне на одне) системні об'єднання (тематичні групи, фразеологічні поля, функціонально-семантичні ряди — синоніми, антоніми тощо) і фразеологічні системи в цілому для виявлення спільного й відмінного між ними. Так, В. І. Кононенко у такий спосіб дослідив тематичну групу «праця», а в ній семантичне поле «важка праця» в російській та українській мовах і дійшов висновків про спільність моделей, близькість лексичного наповнення, єдність внутрішньої форми і мотиваційної бази фразем досліджуваного поля в цих мовах. Відмінності стосуються синонімічних рядів, об'єднаних значенням «безділля». Негативна оцінка цієї веди вплинула на різноманітність метафоричних перенесень, асоціативних ознак, покладених в основу відповідних фразем. Пор. укр. *байдики бити, баглаї бити, каньки м'яти, лежнем лежати, лежні справляти, гави ловити, витрішки купувати* і рос. *бить баклуши, валять дурака, лодыря гонять, лежать на боку, лежатъ на печи, сидеть сложа руки, плевать в потолок, считать ворон* та ін.

Отже, національно-мовна специфіка фразеології найбільшою мірою виявляється в лексичному складі фразеологізмів, частотності певних тематичних груп слів, у варіативності фразем, їх багатозначності і системних (синонімічних й антонімічних) зв'язках.

Запитання. Завдання

1. Охарактеризуйте типи міжмовних семантичних співвідношень, які існують у фразеології.
2. У чому виявляється національно-мовна специфіка лексичного складу фразеологізмів?

3. Які відмінності у варіативності фразеологізмів найчастіше трапляються в різних мовах?

4. Як виявляється національно-мовна специфіка в системних зв'язках фразеологізмів?

5. Яким чином можна найефективніше виявити достовірну картину специфіки фразеології зіставлюваних мов?

Література

Korunets I. V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian Languages. — Вінниця, 2003. — С. 165—172.

Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков. — М., 1989. — С. 245—247.

Сопоставительные исследования русского и украинского языков: Лексика и фразеология. — К., 1991. — С. 312—370.

Зорівчак Р. П. До методології вивчення фразеологічних одиниць у контрастивних дослідженнях // Нариси з контрастивної лінгвістики. — К., 1979. — С. 59—65.

Копыленко М. М., Попова З. Д. Очерки по общей фразеологии. — Воронеж, 1978.

Мокиенко В. М. Славянская фразеология. — М., 1989.

Ткаченко О. Б. Сопоставительно-историческая фразеология славянских и финно-угорских языков. — К., 1979.

Короткий термінологічний словник

Абсолютний час — час, який визначається щодо моменту мовлення («тепер»), тобто на основі розташування на часовій осі («до», «тепер», «після»). Антонім: **віднобний час**.

Абсолютні універсалії (лат. *universalis* — загальний) — універсалії, які не мають винятків. Синонім: **повні універсалії**.

Аглютинативні мови (лат. *gluten* — клей, *agglutino* — приклеюю) — мови, в яких граматичні значення виражаються стандартними афіксами (приклеюками), що механічно приєднуються до слова-основи.

Аглютинація (лат. *agglutinatio* — склеювання) — спосіб слово- і формотворення, за якого до основи або кореня, що зберігають стабільний звуковий склад, приєднуються однозначні стандартні афікси.

Агрегативність (лат. *aggregatio* — приєднання) — процес утворення багатозначності слова, за якого різні слова-значення утворюються від однієї твірної основи за допомогою однакового або багатозначного афікса, а потім дві лексичні одиниці сприймаються як одне багатозначне слово.

Адстрат (лат. *adstratum* — нашарування) — сукупність рис мовної системи, які з'явилися внаслідок впливу однієї мови на іншу в умовах тривалого співіснування і контактів сусідніх народів.

Акомодация (лат. *accomodatio* «приспосовування») — зміна одного звука під впливом іншого, сусіднього, яка виявляється в частковому пристосуванні сусідніх звуків.

Актанти (лат. *ago* — приводжу в рух) — обов'язкові (валентні) поширювачі слова в реченні.

Активний стан — форма стану, яка вказує, що процес, позначений дієсловом, виходить від предмета, позначеного тим словом, з яким граматично співвіднесена ця дієслівна форма, і спрямований від цього предмета назовні (дія, позначена перехідним дієсловом, спрямована на прямий об'єкт). В українській мові в активному стані суб'єкт дії знаходиться в називному відмінку й займає позицію підмета, а об'єкт дії у знахідному відмінку й виступає в ролі прямого додатка. *Професор прочитав лекцію.* Пор. **Пасивний стан**.

Актуалізація (лат. *actualis* — діяльний) — реалізація потенційних властивостей мовних елементів у мовленні.

Актуальне членування речення — в комунікативному синтаксисі членування висловлення на дві частини — тему (дане, основа, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване).

Актуальний синтаксис — синтаксис речення, який вивчає його актуальне членування. Див. **Комунікативний синтаксис**.

Акцентологія (лат. *accentus* — наголос і *logos* — слово, вчення) — розділ мовознавства, що вивчає природу і функціонування наголосу, а також система пов'язаних із наголосом явищ мови.

Аломорф (грец. *allos* — інший і *morph*) — варіант морфеми, її конкретна реалізація, зумовлена її позицією у слові.

Аломорфізм (грец. *allos* — інший і *morphē* — вигляд, форма) — розбіжність у вираженні певних значень у зіставлюваних мовах; різна структура, будова співвідносних лінгвальних категорій у зіставлюваних мовах. Антонім: **ізоморфізм**.